

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

ԹԻԻ ԺԱ. — ՇՐՋԱՆ ԺԲ.

ՏԱՐԻ ԺԲ. — ՆՈՅՆՄ. 1.

ԱՇԽԱՏԱՅ ԲՈ ՀԱՅԵԼԻՆ Է:

Աւր որ դալիս եմ, ամեն տեղ գանգատներ եմ լսում: Մինն ասումէ կոտորած սրտով թէ իւր պսակը անյաջող է պատահել, ամուսնական կեանքի մէջ ուրախութիւն չէ տեսնում, միւսը ախ է քաշում թէ պարտքի մէջ է խրված, երրորդը վէճեր ունի, որով զլուխը խառնված է ու անգաղար հոգս է տնում, չորրորդը թէ զաւակներս լաւ չեն, Նթէ որ կարելի լինէր տունից տուն, գիւղից գիւղ, քաղաքից քաղաք ման գալ, արդեօք մի ընտանիք կգտնէինք, որի մէջ կատարեալ ու անպակաս բաղդաւորութիւն և անօղաոր ուրախութիւն լինէր: Կարելի է որ հազարաւոր մարդիկ ներին կպառահէինք, մինչև որ մինին գտնէինք, որ իւր սրտի խորքից մեզ ասէր թէ մենք կատարեալապէս գոհ ենք, ամենևին գանգատի տեղ չունինք մեր ունեցած կեանքից:

Իսկ եթէ աշխարհիս մէջ ուրախութիւն ասած բանդ այսչափ քիչ է, և յայտնի ու ծածուկ ցաւերը այնչափ շատ, այլ ևս ի՞նչի ենք գովում ու փառաբանում Աստուծու բարութիւնն, Աստուծու իմաստութիւնը, Միթէ բարութիւն է այս, որ մենք շատ տանջանքներով մի կեանք ու գոյութիւն ունինք, որի մէջ հազիւ ենք կարողանում մի օր բոլորովին անհոգս անց կացնել, Միթէ իմաստութիւն է այս, որ մենք, տկար մարդիկս, աւելի չարիքներով պիտի պատված պաշարված լինինք քան թէ բաղդաւորութիւն ու ուրախ օրեր տեսնենք:

Նրբ մարդիկների գանգատները քննումեմ, զարմանալի բան է ինձ երևում այն, որ շատ ու շատ մարդիկ ոչ թէ իսկ իւրեանց հանգամանքներիցն են անբաղգ, այլ նորանից, որ իւրեանց անկարգ ցանկութիւնները կատարել չեն

կարողանում, Արուեստաւոր մարդը գանգատումէ իւր արուեստից, որ այն չափ շահ չէ բերում իւրեան, առաջվան նման չէ բանում, և աւելի բան չէ ցանկանում, բայց միայն թէ իւր դրացու արուեստը ձեռք ձգել կարողանար, որի մէջ լաւ ապրուստի ու հարստութեան ոսկի բղխող մի աղբիւր է տեսնում, Բայց երբ նորա հարեանի մօտն ես գնում, անիծումէ այն ժամը, որ այդ արուեստին է կպել, և համարձակ ասումէ, որ իւր որդիներին ոչ մէկին չի թողնի, որ այդ գործին ծառայէ, որովհետեւ այդ արուեստը բանեցնող ձեռք շատ է: Այս թէ մտնումես լաւ վաճառականների սիրուն ու մեծ մեծ խանութները, տեսնումես, որ լաց են լինում թէ ժամանակը վատացել է, առաջվան առուտուրները չկան: Բայց կարելի է մի ուրիշը նոյն իսկ հանգամանքի մէջ և նոյն միջոցներում լաւ փող է աշխատում, միայն թէ իւր արած անխելք առուտուրովն և պահած անմիտ հաշուովն, իւր չափից միշտ դուրս գալով, վերջը սնանկութեան անդունդի բերանն է հասնում: Այս թէ երկու հոգի մի պաշտօնի ետեւից են ընկնում, մինքն ձեռք չէ ընկնում, ու տրտնջելով յետ է քաշվում խռոված, միջոցիս միւսը մի ժամանակ իւր ստացած նոր պաշտօնի մէջ մնալուց յետոյ, ծախարութեանը չէ դիմանում, ու իւր մի ժամանակն մրցանակցին է նախանձում ու երանի տալիս, որ իւր համար մի բաղդաւոր մասնաւոր ու առանձին կեանք է անց կացնում, գլուխը մէկ կողմ քաշած:—Այս ամեն դիպուածների մէջ, իսկը որ նայես, վիճակը չէ պատճառ, որ մենք գոհ ու շնորհակալ չենք, այլ մեր միտքն ու սիրտն, որովհետեւ այն մտքով, այն սրտովն ենք ընդունում մեր վիճակն, այն աչքովն ենք մեր դրութեան վերայ նայում: Մեր վիճակն ու դրութիւնը դառնացնողը երբեմն մեր ընչասիրութիւնն է, երբեմն մեր պատուասիրութիւնն, քիչով բաւականացող ուրիշ մի մարդ մեր տեղը շատ գոհ և ուրախ կարող էր լինել:

Ամեն մի մարդ աշխարհի վերայ իւր աչքովն է նայում, Ինչ որ մինի համար անտանելի չարիք է երևում, մի ուրիշի համար մի և նոյն բոպէին մի բարեկամող բարիք ու բարեարութիւն կարող է լինել: Ինչ բանի վերայ որ մինը լաց է լինում, միւսը ուրախանումէ: Ընդհանրապէս ասելով, չարիք ասած բանդ չկայ, մենք ենք մեղ համար չարիք հնարողը: Եթէ որ իմ ասածս չես ընդունում, մի վիճակի, մի դրութեան անուն տուր ինձ, որի մասին ամեն մի տեսակ մարդիկ թէ պատանի, թէ տարիքն առած մարդ, թէ ունեւոր թէ չունեւոր, թէ անգէտ թէ գիտուն ու իմաստուն միաձայն ասեն թէ «այ» վիճակը, «այ» դրութիւնը «մեռաւ» չարիքն է», սորանից ևս վատ վիճակ, վատ դրութիւն դժուար թէ լինի:—Մինչև անգամ մահն ամենքի համար մի չարիք չէ, որովհետեւ որքան մարդ կայ, որ յօժար կամքով մահն է կամենում կամ ընտրում, որ ամօթից, խայտառակութենից ազատվի: Այն մարդիկ ևս, որոնց համար ամօթն ու խայտառակութիւնն անգամ մի մեծ չարիք չէ, միայն թէ աղքատ ու կարօտ չապրէին: Աղքատութիւնն ևս մի չարիք չէ, որովհետեւ հաղարաւոր մարդիկ իւրեանց աղքատ տեղով ապրումն ուրախ առողջ, վերաներից ամենեւին բան չէ ե-

բեռում թէ նոցա կեանքը ծանր է, դժուար է, անտանելի է, Առողջութիւնըն կորցնելն ևս մի չարիք չէ, որովհետեւ հիւանդներ ենք տեսնում, որ տարիներով իւրեանց անկողներից դուրս չեն դալիս, բայց և այնպէս ուրախ ուրախ իւրեանց աչքերը դէպ ի երկինքն են ձգում իւրեանց ստեղծող Աստուծուն:

Եթէ որ դու աշխարհիս մէջ ամեն տեղ հարցնելու լինիս թէ ո՞րն է ուրեմն ամենից մեծ անբաղդութիւնն որ ամեն մի մարդ ևս վկայութիւն տայ թէ յիրաւի այո՛, այս է ահա, այն ժամանակ այնքան տեսակ պատասխաններ կստանաս, ինչպէս որ հազար ու մի կերպ պատասխաններ պիտի լսէիր: Եթէ հարցնելու լինէիր թէ ամեն մի մարդ ի՞նչ բան արդեօք կհամարէր իւր ամենամեծ բաղդաւորութիւնը:

Այս ասածներիցս բաւական ուղիղ կերպով ու լաւ պէտք է հասկանանք, որ Բարեկէսի վեճակներն ու դրութիւններն, որ ունին իւրեանց կեանքի մէջ, ինչ վիճակի ու դրութեան որ Աստուած արժան է տեսել նոցա, որ լինին ու իւրեանց կեանքը վարեն այս աշխարհիս երեսը, իսկը որ նայես ամենի վիճակն ևս հասար լաւ է, ոչ թէ մինին լաւ, մի ուրիշինը վատ, որովհետեւ Աստուած ամեն մարդիկներին ևս բարի է կամենում և բարին պարգեւում, ինչի որ Ինքն է ստեղծել և իւր զաւակներն են. իւրեանք մարդիկը միմեանց հասար չեն, մարդիկ, որոնք Աստուծուց են ընդունում իւրեանց վիճակը: Աստուծու արարածը միշտ բարի է և մեր բարուն համար է, մարդն է իւր կողմից մէջը շարիք խառնողը: Վատ բանը մեզ վերայ դուրսից չէ դալիս: Աշխարհս իւր օրէնքներովն ու կարգերով միշտ նոյնն է մնում, մահկանացու մարդս է իւր խելքով ուրիշ կերպ տեսնողն ու համարողը և իւր տանջանքն ու նեղութիւնը աշխարհիս մէջ մտցնողը:

Ուրեմն, ո՞վ հողեղէն մարդ, ես քո կեանքիցդ ունեցած դանդառանքիցն հասկանումեմ, ոչ թէ մարդիս կեանքն ի՞նչ է, այլ թէ դու ի՞նքդ ի՞նչ ես: Աշխարհս և հայելին է. ինչ աչքով որ դու նորան նայումես, ինքդ ևս նոյնպէս ես:

Աշխարհս և հայելին է: Մանուկը վայր ընկնելով, վեր կենալով, պատեր բռնելով, իւրեան պահելով ման է դալիս անհոգ, նորան ձմեռվան ձիւնն նոյնչափ ուրախացնումէ, որչափ որ նա ուրախանումէ գարնան գեղեցիկ ծաղիկները տեսնելով ամեն կողմը: Իւր անմեղութեամբ նա միամիտ միամիտ մօտենումէ թէ իւրեան ախորժ և թէ անախորժ երեւցած բանին: Նա իւր անմեղութեամբ ու անգիտութեամբ աշխարհիս վերայ այն աչքովն է նայում և այնպէս նորա մէջ շարժում, ինչ աչքով որ պէտքէ նայեր և ինչպէս որ նորա մէջ պիտի շարժէր իմաստուն մարդն և քրիստոնեայն, իւր հիմնական ու հաստատուն օրէնքներովն, որով ապրումն այս աշխարհիս մէջ: Երկուսն ևս, ինչպէս իմաստուն մարդը, նոյնպէս և մանուկն անցաւոր բանին սրտով չեն կպչում. մանուկն նորա համար, որովհետեւ դեռ ևս քիչ ցանկութիւններ ունի, իսկ իմաստուն մարդն, որովհետեւ չէ կամենում, որ իւր ցանկութիւններն իւր վերայ իշխեն ու նոցա գերին գտնայ:

Սորա համար Գրիստոս Տէրն մեր այս խորին միտք ունեցող խօսքն ասաց՝
«Եթէ որ այս փոքր ազաներին նման չլինիք, երկնքի արքայութեանն արժանալ չէք կարող»:

Այլաբար քան հայելին է — Տղան լաց է լինում, որովհետև վայր է ընկել ու իւր մի տեղը ցաւացրել։ Թող չգանգատվի թէ քարը կոշտ է, իւր տն-դրուշու թնկից իմանայ։ Անծացած մարդը տխրումէ, որ կորուստնն ու-նեցաւ, կամ թէ իւր յոյսերը զուր անցան, ամենևին չկատարվեցան։ Այս-տեղ ամենավատ, ամենադառն թուած բանն ի՞նչ է, Ի հարկէ այն չէ, որ Աստուածային կամքովն ու կարգադրութեամբն մեք մի բանից կարօտ պէտք է մնանք, մի բանում պակասութիւն պիտի քաշենք, բայց բանն այն է, որ ինչ որ մեր ձեռին չէ, ինչ որ մեր ձեռից չի գայ, ինչ որ մեր կամեցածին հակառակ է լինում, այն բանին մեք աւամայ պէտք է յօժարունանք, ճար չկայ, թէև մեր սովորութիւններին ընդդէմ է, թէև մեր անձնասիրութեանը մի ազդու խրատ է, որ ծանր է գալիս մեր սրտին ու կոտորումէ մեր կեանքը, Այլ թէ աշխարհիս մեջ կատարեալ բան չկայ, ու նորա համար ենք գան-գատւում, այլ մեր անկատար լինելու վերայ ենք մեր գանգատները տնում։ Ինքդ լաւ եղիր, ու որ կողմն ես որ շուր գտլու լինիս, ամեն բան լաւ կլինի քեզ համար ու գանգատի կամ դժգոհութեան տեղիք ամենևին չես ունենայ։

Ասողներ կան թէ հօղեղէն մարդիս այնպիսի ~~աշխատանք~~ ևս կ'աւտա-
հիւ որ է-բ գլխին վէ։ Եւ յիրաւի կան բաներ, որ մեզ ցու են պատճառում
ու չենք կարող ինքներս մեր երեսին ասել թէ ինչ որ եղաւ քո անխել-
քութեամբ եղաւ, պատճառն ինքդ ես։ Բայց թո՛ւն պէտքէ ինքն իւրեան
ասէ անմեղ մանուկն, որ վերան հիւանդութիւն զալու պատճառով, իւր
անկողնի մէջ տապակվումէ։ Ի՞նչ պէտքէ ասէ իւրեան նա, որին անա-
ռողջ հայրն ու մայրը տկար ծնելուն պատճառն են եղել, կամ թէ նոցանից
ժառանգել է նոցա թունաւորված ծուծերը։ Ի՞նչ պէտքէ ասէ ինքն իւրեան
արդար մարդը, որի գլխին խայտառակութիւն են բերել, բանտ են ձգել, չարա-
գործ մարդիկ, որոնք նորան դատաւորի ու դատաստանի առաջ են քաշել,
կաշառք ուտող դատաւորների ձեռին մատնել, ու զուր տեղը քաշումէ այն
պատիժը, որ առանց խղճմտանքի և անիրաւ տեղը իւր վերայ դրել են։
Այնպիսի փորձանքներ շատ կան, որոնց մէջ ընկնողների սրտից արիւն են
հանում ու աչքերից արտասուք զուր ու անիրաւ տեղը, որովհետեւ ամե-
նեւին մի մեղք չունին այն պատիժը քաշողները։ Բայց այս ամեն բանում
սրտի ցաւի հետ մխիթարութիւն ևս կայ թէ Աստուած այսպէս էր կամե-
ցել ինձ, կերելի Իւր կամքն այսպէս էր, նորա խորհուրդներն անքննելի,
անիմանալի են. մի՞թէ կարող եմ ես իմ ստեղծող ու պահպանող Տի-
րօջս ասել, թէ ի՞նչին ինձ այսպէս կամեցար, որչափ ևս որ խելքս չհասնի,
թէ ո՛ր մեղքիս համար տուաւ ինձ այդ փորձանքն կամ պատիժն։ Բոլոր
աշխարհիս մէջ եղած ու պատահած բաների միմեանց հետ ունեցած կապն,
նոցա մէջ եղած օրէնքներն, նոցա ինչ նպատակի համար լինելն ու պա-

տաճիւն ո՞վ կարող է խելք հասցնել, և ո՞վ կհամարձակի ու մտքից անց կկացնէ Աստուծու խորին խորհուրդներին խելք հասցնելու և իմանալու: Աշխարհիս ստեղծվելու օրից սկսած, երբ որ ամեն բան սկսեց կեանք ու գոյութիւն ունենալ, այն օրից ոչ մի բան եղած չէ առանց նպատակի և Աստուծու նպատակներն բոլորովին համեմատ են Իւր անչափ բարութեանն, որ Իւր ստեղծած ամեն բաներիցն ևս այնպէս պարզ ու պայծառ երևումէ, ինչպէս պայծառ արեգակն ենք տեսնում ամենքս:

Բայց պէտքէ ասենք, առանց մենք մեզ արդարացնելու, որ շատ ու շատ մեր գլխին եկած վատ բանի, — կամենումես անբաղդութիւն դիր անունը, կամենումես փորձանք — պատճառն իսկ մէ + իւրեւ + եւ + ու է + մի մի + ինչ է լինում, թէ և սովորութիւն ենք արել գանգատվելու: — Ահա այս է պատճառն, որ մենք սովորաբար աւելի ևս գանգատ ենք անում նաև այն բաների մասին, որոնց յանցանքը մերն է, մեղաւորն ինքնեւ ենք, պատճառ բռնելու տեղ չունինք: Մարդիս բնութիւնն այնպէս է, որ մենք այն բանը, ինչ որ մեր մեղքով չէ պատահած մեզ, աւելի մեծահոգութեամբ, լայն սրտով ու համբերութեամբ ենք տանում: շատ անգամ կպատահի որ մինչև անգամ ուրախ ենք, որ քաշումենք զուր տեղը, մեղաւոր չլինելով և մինչև անգամ մի աղնիւ պարծանք ենք համարում մեզ համար: — Այն հիւանդութիւնը, որի տէրն է եղել մի մարդ առանց իւր մեղքին, զեռ ևս չէ յուսահատեցրած նորան, բայց, այո, շատ մարդ յուսահատել է նորա համար, որ իւր պատուասիրութեանն են կպել, շատ մարդ յուսահատել է իւր ժլատութեանը, ամբարտաւանութեանը և ուրիշ ուրիշ մոլութիւնների պատճառով: Որովհետեւ մեծ-մեծները մեր հոգեւոր-մեծ-մեծներն են, և հոգու քաշած հիւանդութիւնն շատ աւելի ծանր ու աւելի զգալի է քան թէ մարմնի հիւանդութիւնը, ինչպէս որ լինի:

Աշխարհս է հայելին է: — Դու ինձ մի ասա թէ ինչ աչքով ես նայում կամ ինչպէս ես դատում աշխարհիս վերայ, քեզ նման մարդիկների վերայ և քո իսկ զրութեանը վերայ, ու ես քեզ ասեմ թէ ինչ կիրքեր են քո մէջ ծածկված յուզվում:

Դու անբաղդ ես, որովհետեւ բերանիցդ գանգատ եմ լսում, բայց քո մէջ է քեզ ծակօղ փուշը, որ քո վիճակդ քեզ համար վատ վիճակ է դառնում: Քննիր ինքդ քեզ, ինքդ քեզ հարցրո՛ւ, ինչի՞ համար ինքդ քո մէջ գոհ չես բոլորովին, ինչի՞ քո հանգամանքներիդ մէջ բաղդաւոր չես, ու դու կճանաչես ու կիմանաս քո հոգու հիւանդութիւնը, որի մէջ գտնվումես: Ատենես ու կհասկանաս, որ քո ցաւերիդ սերմն քո շրջապատումդ, քո հանգամանքներիցդ չէ, այլ քո սրտիդ խոր տեղերումն է: Այնտեղ է վերքդ, լաւացրու: Քրիստոս մեր Տիրոջ կրօնը տալիս է քեզ հոգուդ ցաւի ծարր: Աստուած քո բարեբաղդութիւնդ է կամենում: դու ես որ մինչև ցայժմ չես կամեցել, լաւ չմտածելով, այլ քո խելքովդ քո սրտիդ կամեցածն անպատճառ անել կամենալովդ այն տեղ ես բաղդաւորութիւն պտուել, ուր որ երբէք եղած չէ, ուր որ գտնելու տեղը չէ ամենեւին:

Համեմատ վսեմ՝ ու գերաշխարհային աստուածային իմաստութիւն կայ՝ Նորա՝ այս խօսքի մէջ, որ գնումէր սարսափելի շարշարանքներով լի մահի առաջը։ Արդէն՝ Նա գիտէր Իւր աչքով տեսնելու մահն, որ առաջն էր, և որ պիտի ընդունէր Իւր արիւնը թափելով, բայց և արդէն այդ սուկայի մահի զարհուրանքներին յաղթել էր Նա Իւր սրտում, արդէն Նա իրրեւ յաղթող կանգնած էր, մի լինելով Իւր Հօրն հետ, որ երկնքումն է, Նա Իւր վերայ չէ մտածում, այլ միայն իւր սրտին համար թանկագին այն մարդիկներին վերայ, որ երկրիս վերայ պէտքէ լծողներ, և կամենումէ նոցա ևս մասնակից անել նոյնպէս, իրրեւ մի ամենազնիւ ժառանգութեան, այն խաղաղութեանն, որ Ինքն պայծառացած կրումէր Իւր քրտի մէջ։

Խոնարհութեամբ ու հեղութեամբ մտնումեմ ես Նորա աշակերտների մէջ և աչքերս դէպի վեր բարձրացրած, աղաչումեմ՝ ու խնդրում՝ Նորան ասելով։ Տէր, տո՛ւր և ինձ այդ խաղաղութիւնը, Աշխարհիս մէջ ես ևս նեղութիւն ունիմ և ուրիշ տեղ օգնութիւն չեմ կարող գտնել, բայց միայն Նորանից, որ յաղթել է աշխարհիս։ Նա անտրտունջ տարաւ ամենագոյններն բանը, որ մարդիս զլիսին կարող էր գալ, տարաւ հնազանդութեամբ, որովհետեւ այնպէս էր Իւր Հօր կամքը։ Նա ժողովրդի կողմից Իւրեան առաջարկած թագաւորական թաղը արհամարհեց փուշի սլակը ընդունելու համար, որովհետեւ այդ էր լաւը մարդկային ողորդ փրկութեան համար։ Նա հրաժարվեցաւ իւր կեանքի ամենայն ուրախութիւններից, և մտածումէր միայն իւր եղբայրների փրկութեանը համար։ Ի՞նչ անպատմելի մեծութիւն է տեսնվում Նորա թէ՛ մտքի և թէ՛ գործի մէջ, և ի՞նչ երկնային երջանկութեամբ պիտի լցվէր Նորա սիրտն, երբ որ Նա, հոգին աւանդելու ժամանակը, իւր բերանից հանեց այն յաղթանակի խօսքն թէ՛ «ամենայն ինչ կատարեալ է»։

Ես ևս ամենայն սիրով իմ Փրկչիս ճանապարհովն պէտքէ գնամ, պէտք է ես ևս հաւատի լաւ պատերազմն պատերազմեմ, քանի որ ողջ եմ, և ամեն իմ զլիսի եկած բաներում պէտքէ աղօթք անելով ասեմ։ Տէր, ինչ որ Քո կամքդ է իմ մասին, այն լինի։ միայն թէ Քո խաղաղութիւնդ տո՛ւր ինձ։

(Թարգմ.)

Գ. Ե. Ա.

ՅԻՍՈՒՍ ՆԱԶՈՎՐԵՅԻՆ ԱՆՅՆՈՒՄԷ՛:

Երբ Նա Երիբովին մօտենում էր, ճանապարհի վերայ նստած էր մի կոյր մուրացկան, և լսելով որ իւր մօտով անցնում էր ժողովուրդը հարցրեց. այդ ի՞նչ է։ Նորան ասացին որ «Յիսուս Նազովրեցին անցնում է» (Ղուկ. Ժ. 55—45)։

Կոյր էր. ահա ի՞նչ զրուծեան մէջ էր գտնվում աղքատը նորա համար յիշատակելի այն օրը, երբ Յիսուս անցնում էր նորա մօտով. այսպէս է